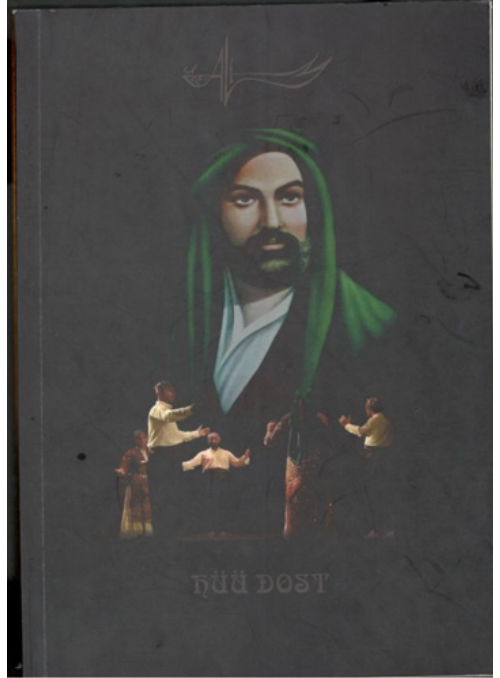

Muhammet Mutlu, *Hü Dost*, 2019.*

Saygın Kamil CELEPOĞLU**

Ana gövdesini sözlü kültürün oluşturduğu Alevi ve Bektaşî inanç sisteminin özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında yoğun olarak başlayan şehirleşme, modernleşme ve göç gibi olgulardan olumsuz olarak etkilendiği bir gerçektir. Bu dönemde Alevi kimliği diğer kapalı toplumlar gibi kriz ve dönüşüm yoluna girmiştir. Modernizmin ve şehirleşmenin dayatmaları karşısında geleneksel inanç ve kültür unsurlarını muhafaza etmekte ya da bu unsurları modern hayata uyarlamakta zorlanan Aleviler, ilk dönemlerde çeşitli nedenlerle kimliklerini gizleme yoluna gitseler de yüzyılın sonlarına doğru özellikle 1980’li yıllardan itibaren yerel aidiyetlere dönmeye başlamışlardır (Yıldırım, 2018, 23). Alevi ve Bektaşî inanç sisteminin dini ve sosyal yapısını muhafaza etmeye çalışsa da gerek

çevresel faktörler, gerek şehirleşme gerek de çeşitli baskılar sebebiyle aktarım esnasında bazı kayıplara ve değişimlere uğradığı muhakkaktır. Söz konusu aktarım sürecinin günümüzde dahi en az hasarla tamamlanabilmesini sağlayan başat unsur halk arasında dedeler, zâkirler ya da muhipler tarafından tutulan defterlerdir. Bu defterler inancın, ritüellerin ve bunlar etrafında oluşan geleneğin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli pay sahibidir. Bu anlamda Bulgaristan yöresinde Alevi ve Bektaşî kültürünün aktarımında katkısı olan Muhammet Mutlu’nun *Hü Dost* adlı bu çalışması önemli bir paya sahiptir.

Tanıtımını yapmaya çalışacağımız eserin sahibi Muhammet Mutlu, 1945 Bulgaristan Bisertsî (Nasradın, Kazcılar) doğumludur. İkrar verdiği 1970 yılından

* Geliş Tarihi: 29.12.2020, Kabul Tarihi: 29.12.2020. DOI: 10.34189/hbv.101.019

** Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Tekirdağ/Türkiye. E-Posta: saygincelepoglu@yahoo.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0619-5497>

vefat ettiği 12 Ekim 2020 tarihine dek gönül verdiği Bektaşî yolunda karşısına çıkan erkân defterlerini, nefesleri ve çeşitli notları bir araya getirerek söz konusu inanç sisteminin Bulgaristan'da yaşayan halini ilk kaynakların notları aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarmaya çalışmıştır. Bu anlamda hem söz konusu ibadet formlarının hem de bölgede söylenen nefeslerin yazıya geçirilmesi açısından büyük öneme sahiptir. Muhammet Mutlu hakkında görüştüğümüz eşi Hatice Hanım, yazarımızın Bulgaristan'da ikrar verdiği Aliş Baba Dergâhında on iki hizmetten birisi olan gözcülük hizmetini yürüttüğünü belirtmiştir. Bulgaristan'da musahiplerinin olduğunu da belirten Hatice Hanım Türkiye'ye döndükten sonra ibadetlerini Bektaşîliğin Otman Baba (Babai) süreğine mensup olan Tekirdağ ili Çorlu ilçesi Çeşmeli köyünde, Ali Baba rehberliğinde, yürüttüklerini belirtmiştir (K1, Kişisel Görüşme, 08 Eylül 2021).

Muhammet Mutlu'nun kızı İnci Yılmaz tarafından Bulgaristan'a göç öncesi soyun kökeninin Karaman olduğu ifade edilmiştir (K2, Kişisel Görüşme, 25 Ekim 2021). Muhammet Mutlu ilk ve ortaokulu Bisertsi (Nasradın, Kazıcılar) köyünde, liseyi ilçede, üniversiteyi ise Sofya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamlamıştır. Kendisi ile aynı köyden olan Hatice Hanım ile 1966 yılında evlenen Muhammet Mutlu'nun bir kızı vardır. 1989 yılında Türkiye'ye göç eden Mutlu, Türkiye'ye geldikten sonra İstanbul'da Barbaros Lisesinde, Avcılar Ticaret Lisesinde ve Mili Eğitim Bakanlığının Denklik Birimlerinde 2010 yılına kadar çalışma hayatını sürdürmüş ve aynı kurumdan emekli olmuştur. Muhammet Mutlu'nun eşi Hatice Hanım'ın bildirdiğine göre şiiirleri de olan yazarımızın söz konusu eserleri Bulgaristan'da kalmıştır (K1, Kişisel Görüşme, 08 Eylül 2021).

Yazarımızın Bulgaristan'da yaşadığı bölge olan Deliorman Bektaşîleri Babai yani Babalı ve Çelebi olarak adlandırılmaktadır. Babalı ya da Babailer, Pazartesili; Bektaşîler ise Çarşambalı adlarıyla da bilinmektedir (Taşgın, 2018, 46). Görüşme yaptığımız Muhammet Mutlu'nun eşi Hatice Hanım kendisinin ve kitabımızın yazarı olan eşinin Çarşambalı olduğunu ancak 1989 yılında Türkiye'ye döndüklerinde yaşadıkları bölgede Babailerin bulunması sebebiyle ibadetlerini Babailerle birlikte yürüttüklerini belirtmiştir (K1, Kişisel Görüşme, 08 Eylül 2021).

Alevî ve Bektaşîlerde kentleşme ile görülmeye başlayan ve özellikle son yıllara kadar devam eden çeşitli dışsal faktörlerle ivmelenen inançtan, yoldan uzaklaşma inanç sistemi içerisindeki içsel dinamiklerle de kısmen artmaya devam etmiştir. Çok sayıda süreğin bulunması, bu sürekliler içerisinde yazılı bir erkânname olmaması sebebiyle inanç önderleri arasında bazı uygulama farklılıklarının görülmesi kökeni ve inancı aynı fakat ritüelleri farklı toplulukların görülmesine sebep olmuştur. Benzer bir durum yazarımız Muhammet Mutlu'da da görülmektedir. İkrar verdiği 1970 yılından Türkiye'ye geldiği zamana kadar Hatice Hanım'ın tanımıyla müsahipli bir Alevî olan Mutlu, Türkiye'de müsahipsiz bir sürekliler olan ve ritüellerinde farklılıklar bulunan Otman Babalı ya da Babailer adıyla anılan inanç grubu ile ibadetlerini yerine getirmiştir.

İncelemeye çalışacağımız *Hü Dost* adlı kitapta herhangi bir basımevi ya da matbaa adı bulunmamaktadır. 208 sayfadan ibaret olan bu çalışmada sayfa numarası da yoktur. Bir tez içeren eserden ziyade yazarın bağlı bulunduğu Deliorman bölgesinde yaşayan Çarşambalı olarak adlandırdıkları Çelebi Bektaşilerinin ibadet şekilleri, cem usulleri ve inanç esasları gibi unsurları içeren defterlerin toplanmış hali gibidir. Bu defterlerden ilki Âdem Dede tarafından eski yazı ile yazılmış ve oğlu Hüseyin Amca tarafından Latin harflerine aktarılmıştır (Mutlu, 2019, 1).

Üç bölümden oluşan kitabın ilk bölümü “Hüseyin Adem İsmail Pire 20.01.1940 senesinden 20.01.1946 senesine kadar yazdım” başlığını taşımaktadır. On altı sayfadan oluşan bu bölümün içerisinde günlük hayatta edilen dualardan cem esnasında edilen dualara ve Alevilik ve Bektaşilikte önemli yer tutan ve yola girmeyi ifade eden “talip olma” ritüelinin tarihsel kökenine dair bir anlatı bulunmaktadır. Aynı zamanda bu bölüm Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ve İbrahim Peygamber etrafında oluşan anlatılar da içermektedir.

Kitabın ikinci bölümü ise “Hatice Ablanın Defterinden” başlığını taşımaktadır. 36 sayfadan ibarettir. Yazarın kitabın sunuş bölümünde ifade ettiği üzere bu bölüme kaynaklık eden Hatice Abla, Deliorman bölgesinde yaşayan hem Babailerin hem de Çelebilerin ibadet esaslarını bilen bir kişidir. Hatice Hanım’ın eşi olan Abdullah Bey’in dedelik postuna oturması yazıya aktarılan defterin sahibi olan Hatice Hanım’ın bilgilere ulaşmasını kolaylaştırmıştır (K1, Kişisel Görüşme, 08 Eylül 2021).

Bu bölümde de bir önceki bölümde olduğu gibi dualar, gülbanklar, tarikata hizmetler, cem esnasında yerine getirilen görevler için yapılan dualar, Hz. Muhammet’in emirleri, özlü sözler gibi bölümler bulunmaktadır. Yine bu bölümde Bektaşî şairleri adlı bir alt başlıkta 14. yüzyıldan başlayarak günümüze değin bazı Bektaşî şairler hakkında kısa bilgiler yer almaktadır. Alevi Bektaşî terminolojisindeki bazı terimler hakkında bilgiler vererek küçük bir sözlük bölümü de barındıran kitabın ikinci bölümünün bir alt bölümü ise Pazartesililer olarak adlandırılan Babai tarikatına ve onların ibadet esnasında okudukları dualara, tercümanlara ayrılmıştır.

Kitabın üçüncü ve son bölümü “Nefesler” başlığını taşımaktadır. Yazar tarafından toplanan üç defterlerdeki nefeslere yer verilmiştir. İlk defterde kırk dört nefes bulunmakta ve Bulgaristan’ın Razgrat ili Bisertsi köyünden Ayşe Nine’nin deftere yazdığı nefesleri içermektedir. Nefesler incelendiğinde genel olarak Şah Hataî, Yunus Emre, Teslim Abdal, Pir Sultan Abdal, Köprülü Oğlu, Aydınöğlu, Kul Himmet, Derviş Dede, Aşık Oğlu, İsmail, Kerem Dede, Sefil Dede mahlaslı âşıkların nefeslerine yer verildiği görülmektedir.

İkinci defter 144 nefesten oluşmaktadır. Bu nefesler Bulgaristan’ın Razgrat ili Bisertsi köyünden İsmail Hüseyinov’un kaleme aldığı dualar, gülbanklar ve ritüeller ve inanca dair bilgiler içermektedir. Bu defteri yazarın deyimiyle; Sebila Abla, İsmail Hüseyinov’un eşinen alarak yazara ulaştırmıştır (Mutlu, 2019, 1). Bu bölüm Kenter

İfsan, Çerkezoğlu, Nesimi, Harabi, Kenter, Ali Dede, Eşrefoğlu, Husuli, Ümmet, Turabi, Tevsuf Rıza, Seffullah, Niyazi, Sersem Abdal, Pir Dede, Meyzup Abdal, Genç Abdal, Kul Mahmut, Derviş Tevfik, Daimi, Şükrü, Metin Baba, Nesimi, Derviş, Balım, Bosnevi, Derun Abdal, Mihrabi, Muhiddin, Kul Mazlum, Derviş Esad, Kul Adil, Kul Kazım Baba, Hayder Oğlu gibi aşıkların nefeslerinden oluşmaktadır. Bu bölümde nefeslerin arasında Bulgaristan'ın Razgrat ili Bisertsi köyündeki cemlerde zâkirlik yapan İsmail Hüseyinov'un defterinden alınan cem esnasında okunan dualar da bulunmaktadır.

Son bölüm yine İsmail Hüseyinov'un defterindeki nefeslere ayrılmıştır. 99 adet nefesin bulunduğu bu bölümde Öksüz Yunus, Kazak Abdal, Ahmet, Seyrani, Kul Ümmet, Seydullah, Veli, Deruni Abdal, Karacaoğlu, İsmail Dede, Bali Baba, Ayderoğlu, Abduloğlu, Sofu Dail, Turabi, Pir Dede, Karani, Kalender Abdal, gibi aşıkların nefesleri bulunmaktadır.

Günümüzde sadece literatür taraması yoluyla yapılan Alevilik ve Bektaşilik araştırmalarının söz konusu inanç sisteminin en önemli unsurları olan yaşayan inancı tam anlamıyla içermediği için eksik kaldığı genel kabul gören bir gerçektir. Geleneğin ve inancın sözlü kültür aracılığıyla yeni kuşaklara aktarıldığı inanç ve kültür ortamlarında zaman içerisinde bazı değişikliklerin ve kaybolmaların olması kaçınılmaz bir durumdur. Bu durumun ülkemizdeki Alevi ve Bektaşi inanç sistemi üzerinde etkisi olduğu bir bilinmektedir. İncelemeye çalıştığımız Muhammet Mutlu'nun *Hü Dost* adlı eserinin kültürel ve inançsal unsurlar ile tarihsel birikimin gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılması için önemli bir ilk kaynak olduğu düşüncesindeyiz.

Tablo 1: Sözlü Kaynaklar

Rumuz	Ad Soyad	Kitabın Yazarına Yakınlık Derecesi	Doğum Yılı
K1	Hatice Mutlu	Eşi	1948
K2	İnci Yılmaz	Kızı	1973

Kaynaklar

Mutlu, Muhammet. *Hü Dost*. 2019.

Taşgın, Ahmet. *Romanya Müslümanları. Kızılbaşlar, Babalılar, Bektaşiler İsimli Risale Üzerine*. Konya: Çizgi Yayınları, 2018.

Yıldırım, Rıza. *Geleneksel Alevilik İnanç, İbadet, Kurumlar, Toplumsal Yapı, Kolektif Bellek*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.